

Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництва, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права

*Галина Гуцол,
заступник директора
з наукової роботи
Книжкової палати України*

15.10.2010 р. у рамках проведення II Міжнародного форуму "Проблеми розвитку інформаційного суспільства" в Книжковій палаті України відбулося засідання "круглого столу" "Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництва, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права". На засіданні були присутні 47 представників різних організацій, зокрема Національної академії наук України, видавництва, редакцій друкованих ЗМІ, бібліотек, інших організацій з різних регіонів України — Львова, Харкова, Луганська, Миколаєва, Вінниці, Черкас тощо.

Теми, обговорювані на засіданні, відповідали його назві: нові, нетрадиційні шляхи формування фонду електронної бібліотеки, дотримання авторського права під час використання електронних копій друкованих видань у бібліотеках, доставляння обов'язкового примірника електронних видань (як локальних, так і мережних), взаємовідносини між видавництвами та бібліотеками з усіх цих питань.

Першим було розглянуто питання щодо вивчення можливості збирання, збереження та використання електронних оригінал-макетів друкованих видань, що проводить Книжкова палата України у 2010 році, в рамках науково-дослідної роботи за темою "Дослідження ролі й місця електронних аналогів видань і бібліографічних баз даних у системі соціальних комунікацій".

На засіданні "круглого столу" зазначалося, що традиційно фонди електронних бібліотек формуються з оцифрованих (відсканованих) видань. Для ретро-фондів іншого шляху переведення у цифрову форму немає. Проте комплектування електронної бібліотеки сучасними виданнями може здійснюватись не лише шляхом оцифрування друкованих видань.

Процеси підготовки видань до друку давно вже відбуваються за допомогою комп'ютерної техніки й інформаційних технологій. Існує ціла низка спеціалізованих пакетів програмного забезпечення під загальною назвою "Настільні видавничі системи". Наслідком цього є те, що практично всі сучасні друковані видання мають електронний аналог у вигляді оригінал-макета. У більшості своїй ці аналоги втрачаються одразу, або через певний час після публікації видання. Особливо це стосується періодичних видань (зокрема, газет), які містять актуальну, сьогоденну інформацію і, на відміну від книжкових видань, ніколи не перевидаються. У кращому разі їхні оригінал-макети вико-

ристовують для публікації на сайтах, у гіршому — просто знищують.

Книжкова палата України вивчає можливості збирання у себе, збереження електронних оригінал-макетів друкованих видань, які могли б доставлятися разом з обов'язковим примірником видань, а також подальшого їхнього використання з дотриманням законодавства про авторське право та суміжні права.

Результатом дослідження мають стати висновки щодо можливості створення та використання фонду електронних оригінал-макетів друкованих видань у Книжковій палаті України та пропозиції щодо внесення відповідних змін у законодавство України, зокрема в Закони України "Про обов'язковий примірник документів" та "Про авторське право і суміжні права".

В обговоренні питання взяли участь директори видавництва — члени Української асоціації видавців та книго-розповсюджувачів: О. Поляков ("ВНУ"), В. Бусол ("Перун"), Н. Прибега ("Мистецтво"), О. Сичевський ("АСК") та інші видавці з різних регіонів України. Вони дійшли висновку, що, незважаючи на наявний у країні досвід використання електронних видань, в умовах відсутності правової культури, коли авторське право постійно порушується, передавання оригінал-макетів у Книжкову палату України можливе виключно на добровільних засадах і лише за умови, що вони не будуть використовуватись, а лише зберігатимуться в ізольованому від зовнішнього доступу сховищі на дисках або на сервері, який не має виходу в Інтернет. Була також висловлена пропозиція про можливість використання оригінал-макетів тільки після закінчення терміну дії авторського права.

Інакше кажучи, збирання та збереження електронних оригінал-макетів, на думку видавців, має відбуватися не в електронній бібліотеці, а в цифровому депозитарії.

Другим питанням було розглянуто дотримання авторського права в електронних бібліотеках. В. Чьоч, директор ІММ "Фраксім", яка є патентним повіреним і фахівцем з питань авторського права, підтримала ідею Книжкової палати щодо збирання електронних оригінал-макетів та розповіла про загальні положення та деякі нюанси законодавства про авторське право і суміжні права.

Третім і заключним на засіданні "круглого столу" було розглянуто питання про обов'язковий примірник електронних видань, які потрібно доставляти так само, як і друковані видання, усім одержувачам згідно з законодавством, а також про обов'язковий примірник мережних видань.

Видавцями була висловлена думка, що вони не доставляють електронні видання тому, що хвилюються за їх несанкціоноване використання через Інтернет.

Щодо мережних видань (сайтів) у мережі Інтернет і відсутністю системи контролю за їхнім функціонуванням, відслідкувати та зібрати їх практично неможливо.

Наприкінці засідання присутні висловили побажання щодо збільшення ресурсів Книжкової палати України, до яких був би доступ з мережі Інтернет, у першу чергу до електронного каталогу, а також щодо необхідності розроблення й обговорення з видавничою спільнотою проекту положення про цифровий депозитарій.